

libet est ordinatus; et ideo non est mirum, si dolet aliquis de earum amissione, sive pro culpa sua sive pro aliena eis privetur. Unde patet quod ratio non procedit ex simili.

Ad quartum dicendum, quod donum Christi excedit peccatum Adae, ut ad Rom. 3 dicitur; unde non oportet quod pueri non baptizati tantum habeant de malo quantum baptizati habent de bono.

Ad quintum dicendum, quod quamvis pueri non baptizati sint separati a Deo quantum ad illam conjunctionem quae est per gloriam, non tamen ab eo penitus sunt separati, immo sibi conjunguntur per participationem naturalium bonorum; et ita etiam de ipso gaudere poterunt naturali cognitione et dilectione.

Expositio textus.

Quod vero in actuali peccato Adae plura notari valent peccata, Augustinus in *Enchiridio* insinuat. Sciendum est, quod in aliquo peccato possunt notari deformitates plurimum peccatorum dupliciter. Aut proprie, et sic in peccato Adae apparet deformitas superbiae, gulae, et inobedientiae, et huiusmodi; aut quasi metaphorice, et sic in eo ostenditur deformitas homicidii, quia seipsum spiritualiter occidit, et fornicationis, quia spiritualiter fornicatus est, a Deo recedens; et tamen est unum solum peccatum, habens deformitates ex diversis circumstantiis habens, speciem peccati ex ultimo fine retinens; et ideo etiam non oportet quod peccatum originale ex eo causatum sit multa.

Non est putandum gravius peccato in *Spiritum sanctum*. Contra. Homo primus habuit minus impellens ad peccatum quam sequentes. Quanto autem aliquis minori tentatione cadit, gravius peccat. Ergo primus homo gravius peccavit ceteris sequentibus.

Praeterea, magis malum est quod magis nocet. Illud autem peccatum plus ceteris nocuit. Ergo peius fuit.

Et dicendum, quod contingit al quod peccatum esse simpliciter levius altero, quod quantum ad aliquam circumstantiam gravius est, ut supra dictum est, dist. 22, cum de peccato Adae ageretur; eo quod peccatum simpliciter gravius esse dicitur quod ex specie sua gravitatem majorem habet vel ex pluribus circumstantiis magis aggravatur, vel ex una circumstantia magis actum deformantem; unde multa alia peccata simpliciter graviora sunt primo peccato Adae, tum quia ex majori contemptum, tum quia ex sua specie majorem turpitudinem habent; sed quo ad hanc circumstantiam, quod sola exteriori tentatione pulsatus cecidit, gravius est illis peccatis, ad quae etiam interior (1) tentatio impellit. Unde patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod hoc est per accidens, quod tale nocumentum naturae humanae intulit, quia scilicet fuit primum peccatum quod

(1) *Al.* exterior.

naturam humanam vitavit, et ordinem animae ad Deum interrupti in illo ex quo omnes homines per coitum generati, naturam humanam traxerunt. Quodcumque autem aliud peccatum fuisset hoc modo primum, etiam similem effectum habuisset, sive fuisset peccatum operis, sive voluntatis; quamvis quidam aliter dicant, dicentes, si Adam alio modo peccasset, non incurrisset (1) eum necessitatem moriendi: quia haec poena illi tantum culpae videtur ordinata esse a Deo, cum dicit, Gen. 2, 17: *Quaecumque die comederis ex eo, morte morieris*. Sed in hoc ostenditur, etiam si alia peccata commisisset, quod similem poenam sustinisset, quasi a minori. Gravius est enim praecipuum praeterire naturalis legis, quo prohibetur illud quod in se est malum, quam praeterire praecipuum disciplinae, quo prohibetur quod non est malum, nisi quia prohibuitur.

Si vero quaeritur, an illud peccatum primis parentibus fuerit dimissum; dicimus eos per poenitentiam veniam consecutos. Videtur quod primi parentes pro peccato non satisfecerint: quia cum bonum sit potentius quam malum, ut probat Dionysius (4 cap. de divin. Nomin.), si peccato proprio totum genus humanum primi parentis interfecerunt, multo fortius satisfactione propria maculam quam induxerant, abstersissent, si satisfecerint. — Sed dicendum est, quod primum peccatum interrompere potuit rectum ordinem humanae rationis in Deum, ratione cujus inducta est necessitas ut interromperetur ordo corporis ad animam per mortem, et sic vitium personae in naturam potuit redundare: sed ejus poenitentia non potuit facere ut ordo ille non fuisset interruptus: quia quod factum est pro infecto haberi non potest. Unde non potuit restituere (2) quod peccatum abstulerat quantum ad naturam, sed solum quantum ad personam, quae a reatu actuali purgatur per poenitentiam (3): non enim potest natura in statum altiore revocari nisi per id quod naturam eam excedit; et ideo oportuit ad curationem naturae ut esset Deus et homo qui naturam perfecte curaret. Sed hoc ad tertium librum magis pertinet.

Si homo in ea (4) juste vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti. Hoc ideo contingit, quia quamvis per justitiam hominis purgetur infectio originalis culpae, secundum hoc quod ex natura in personam redundat, non tamen purgatur quantum ad ipsam naturam absolute; et ideo poenae quae ipsi naturae debentur, non remittuntur, quamdiu in tali natura infectio maneat; etiamsi centies mereretur homo, et in pristinum statum resurgeret: semper enim maneat infectio naturae, manet obligatio ad poenitentiam.

(1) *Noluit* quod si Adam alio modo peccasset, non incurrisset necessitatem etc.

(2) *Al.* instituire (forte instaurare) quod peccatum abstulerit.

(3) *Al.* purgabitur per poenitentiam.

(4) *Supple* carne peccati.

DISTINCTIO XXXIV.

Quae de peccato animadvertenda sint.

Post praefata de peccato actuali, diligenti indagine quaesdam consideranda sunt, scilicet quae fuerit origo et causa primum peccati, utrum res bona an res mala; postea in qua re sit peccatum; deinde quid sit peccatum, et quot modis fiat; et de differentia ipsorum peccatorum.

Quae fuerit origo et causa peccati prima.

Causa et origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum non erat aliquid mali unde oriretur. Cum enim originem et causam habuit, aut hoc ex bono, aut ex malo habuit. Sed malum ante non erat. Ex bono igitur ortum est. Prius enim in Angelo ortum est peccatum et postea in homine. Et quid erat Angelus nisi bona natura Dei? Non ex Deo ortum est malum quod fuit in Angelo; non ex alio quam ex Angelo: ex bono igitur ortum fuit. Unde Augustinus (lib. 2 de Nupt. et Cone., cap. 28) in responsionibus contra Julianum haereticum, qui dixerat: « Si ex natura peccatum est, tunc mala est natura, » ait: « Quaeso » ut si potest, respondet. Manifestum est ex voluntate mala » tamquam ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tamquam » fructus malos. Sed ipsam malam voluntatem unde dicit » exortam, nisi ex bono? Si enim ex Angelo, quid est Angelus nisi bonum opus Dei? Si ex homine, quid erat ipse » homo nisi bonum opus Dei? Immo quid erant haec duo » antequam oriretur in eis mala voluntas, nisi bonum opus » Dei, et bona et laudanda natura? Ergo ex bono oritur » malum; nec fuit unde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo » quia voluntatem malam nullum malum praecessit, sed ex » bona origine habuit. » Sic aperte docetur, primam causam et originem mali bonum fuisse naturam: et nihilominus ostenditur ejus peccati fuerit causa, scilicet malae voluntatis.

Quod mala voluntas secundaria causa fuit malorum.

Mala autem voluntas illa Angeli et hominis, causa est etiam malorum subsequentium, scilicet defectuum malorum operum, et malorum voluntatum. Unde Augustinus in *Enchiridio* (cap. 25): « Nequaquam dubitare debemus, rerum bonarum quae ad nos pertinent causam non esse nisi bonitatem Dei; malorum vero ab immutabili bono deficientem » ten boni mutabilis voluntatem, prius Angeli, postea hominis. Hoc primum est creaturae rationalis malum, id est » prima privatio boni. » Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id est Angeli vel hominis, deficientem ab immutabili bono, id est a Deo, causam esse malorum rerum ad nos pertinentium: quia causa est tam peccatorum quam poenarum, quibus premittitur humana natura. Prima igitur origo et causa peccati bonum fuit; et secunda malum, quod ortum est ex bono.

In qua re sit peccatum: an in bona, an in mala; et dicitur quia in bona tantum.

Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum, scilicet an in re bona, an in re mala. Qui recte acuteque sapit, non nisi in bono malum esse intelligit, id est in natura bona. Malum enim est corruptio vel privatio boni. Ubi autem bonum non est, non potest (1) esse privatio vel corruptio boni. Peccatum igitur non potest esse nisi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora, quae, ut ait Augustinus in *Enchiridio*, (cap. 13), sunt privationes ejus boni quod dicitur sanitas, ita et animorum quaecumque sunt vicia, naturalium sunt privationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi privatio boni? Bonum enim minus malum est; quamvis quantumcumque minoratur, necesse est ut aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum, quod est natura, nisi et ipsa consumatur. Cum vero corrumpitur, ideo malum, est ejus corruptio, quia cum quocumque privat bono. Nam si nullo privat bono, non nocet. Nocet autem. Admitit ergo bonum (2). Quamdiu itaque natura corrumpitur, inest ei bonum quo privetur; ac per hoc nullum est quod dicitur malum, si nullum sit bonum. Sed bonum omnino carens

(1) *Al.* non esse.

(2) *Al.* nocet autem eum admitti bonum.

malo, integrum bonum est. Cum vero inest malum, vitium vel vitiosum bonum est; nec malum unquam potest esse ultimum, ubi est bonum nullum. Unde res mira conficitur, ut quia omnis natura, inquantum natura est, bonum est, nihil aliud dici videatur, cum vitiosa natura mala natura esse dicitur, nisi malum esse quod bonum est, nec malum esse, nisi quod bonum est. Hac confectione vel ostensione evidenter insinuat, malum non posse esse nisi in re bona; ubi etiam, licet absurdum videatur, manifeste dicitur esse malum quod bonum est.

Quod ex praemissis sequitur, scilicet quod cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum.

Ex quo colligitur, nihil aliud significari cum dicitur homo malus, nisi bonum malum. Unde Augustinus in *Enchiridio* (ut sup.) subdit: « Quid est malus homo nisi mala natura? » Quia homo natura est. « Porro si homo aliquid bonum est, quia natura est; quid aliud est malus homo, nisi malum bonum? Tamen cum duo ista discernimus, invenimus nec idcirco malum quia homo est; nec ideo bonum quia iniquus est; sed bonum quia homo: malum, quia iniquus. Omnis itaque natura etiam si vitiosa sit, inquantum natura est, bona est, inquantum vitiosa est, mala est.

Quod regula dialecticorum de contrariis fallit in his, scilicet bono et malo.

Ideoque in his contrariis quae mala et bona vocantur, illa dialecticorum regula deficiit, quae dicit, nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus enim potius aut citius simul diligitur est et auaratus; nullum simul corpus uti album tibi et nigrum; et hoc in multis a se pens in omnibus reperitur contrarias, ut in una re simul esse non possint. Cum autem bona et mala nullus ambigit esse contrarias, non solum simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis et nisi in bonis esse non possunt; et haec duo contraria ita simul sunt, ut si bonum non esset in quo esset malum, prorsus nec malum (1) esse potuisset: quia non modo ubi consisteret, sed unde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumpere: quoniam nihil est aliud corruptio quam boni exterminatio. Ex bonis igitur mala orta sunt et nisi in bonis non sunt, nec fuit prorsus unde oriretur ulla mala natura, nisi ex Angeli et hominis natura bona unde primitus orta est voluntas mala.

Epilogum fecit, ad via transiturus.

Ex his aperitur quod primo et secundo supra diximas, investigando scilicet quae fuerit origo mali et in qua re sit. Ex bona enim re ortum et in bona re consistere praemissis testimoniis comprobatur.

Scilicet illi quae dicitur est bonum esse malum, opponitur de prophetia quae ait: Vae his qui dicunt bonum malum.

Ad hoc autem quod dictum est, malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt. Si bonum malum esse dicimus, et malum bonum, incidimus in illam sententiam propheticae (Isaiae 5, 20) ubi legitur: « Vae his qui dicunt bonum malum, et malum bonum. » Igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus, bonum esse malum, et e converso. Hoc autem Augustinus in eodem lib. (cap. 18 et 19) determinat, dicens: « Id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis » rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus. Unde » qui adulterium dicit esse bonum, in eum cadit illa propheta » haec distinctio, ut in eum qui dicit, malum esse bonum, » vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem, inquam » tum homo est, malum esse, et bonitatem esse iniquitatem; » opus Dei culpae, quod est homo, et vitium hominis laudat » quod est iniquitas. »

(1) *Al.* in quo esset, prorsus nec malum.

Divisio textus.

Postquam determinavit de peccato originali, quod a primis parentibus in posteros transit per carnis originem: hic incipit determinare de actuali, quod a parentibus in posteros transit per imitationem operis; et dividit in partes duas: in prima determinat de peccato actuali quantum ad rationem mali; in secunda determinat de eo ex parte actus, in quo deformitas fundatur, per quam malum dicitur esse actuale peccatum, dist. 53, ibi: *Post hoc videndum est quid sit peccatum. Prima dividitur in duas: in prima determinat de malo, veritatem ostendens; in secunda excludit quamdam objectionem, ibi: Ad hoc autem quod dictum est, malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt. Circa primum tria facit: primo dicit de quo intendit: secundo prosequitur suum propositum, ibi: Causa et origo primi peccati res bona extitit; tertio (1) epilogat quae dicta sunt, ibi: Ex his aperitur quod primo et secundo supra investigando dicimus. Prima dividitur in duas: in prima inquirat causam mali; in secunda subjectum ejus, ibi: Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum. Circa primum duo facit: primo ostendit primam causam propriam mali culpa, quae extra genus mali est; secundo ostendit causam proximam, quae est quasi univoca in eodem genere, ibi: Mala autem voluntas illa Angeli et hominis causa est etiam malorum subsequentium.*

Ostensa origine mali, superest videre in qua re sit malum. Hic inquirat subjectum mali: et primo ostendit quod subjectum mali est bonum; secundo ex hoc inducit quamdam conclusionem, ibi: Ex quo colligitur nihil aliud significari cum dicitur homo malus, nisi bonum malum; tertio ostendit, in hoc regulam artis dialecticae fallere, ibi: Ideoque in his contrariis quae bona et mala vocantur, illa dialecticorum regula deficit qua dicunt nulli rei duo simul inesse contraria.

QUAESTIO I.

Hic quinque quaeruntur: 1.º an malum sit; 2.º quid est malum; 3.º si bonum est causa mali; 4.º si malum est in bono sicut in subjecto; 5.º si per malum totum bonum corrumpitur.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum malum sit. — (1 part., quaest. 48, art. 2, et de Mal., quaest. 4, art. 6; et cont. Gent., lib. 5, cap. 7, 8 et 9.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod malum non sit. Omne enim quod est, vel est existens, vel est in existentibus: quia vel est substantia, vel est accidens. Sed malum neque est existens, neque in existentibus, ut probat Dionysius (4 cap. de divin. Nomin.). Ergo malum non est.

2. Praeterea, omne quod esse dicitur, vel est ens rationis, vel est ens naturae. Omne autem quod est ens rationis, vel est existens, vel non existens. Ergo quod non est existens neque non existens, nullo modo potest dici esse. Sed malum distat ab existente, et adhuc plus distat a non existente, ut

(1) *Al. in tertio.*

Dionysius (4 cap. de divin. Nomin.) dicit. Ergo nullo modo potest dici malum esse.

3. Praeterea, Deus praebet in se omnem affirmationem et negationem, ut (in lib. de mystica Theologia, cap. 1) dicit Dionysius: oportet enim omnium positiones in eo ponere, et adhuc omnium negationes in eo negare. Sed malum nullo modo praexistit in Deo. Ergo malum neque est affirmatio, neque negatio. Sed inter affirmationem et negationem nihil est medium, ut in 4 Metaphys. (text. 16) probatur. Ergo malum nullo modo est.

4. Praeterea, quaecumque positio seipsam destruit, impossibile est eam poni; sicut qui negat veritatem, ponit veritatem esse, ut dicit Augustinus (Soliloq., lib. 2), et Anselmus (de Ver., cap. 2); et qui negant demonstrationem, ponunt demonstrationem esse, ut in 4 Metaphys. (text. 27) dicitur. Sed malum destruit seipsum, ut in 4 Ethic. (cap. 10) dicitur. Ergo malum non est.

5. Praeterea, unusquisque artifex providus a suo opere propellit malum quantum potest. Sed divina providentia omnia reguntur, ut in 1 libro habitum est. Ergo cum Deus sit omnipotens, ab universo malum omnino expellit. Ergo malum non est.

Sed contra, sicut appetitus non est nisi boni, ita fuga non est nisi mali. Sed multa sunt quae secundum rectam rationem fugiuntur. Ergo malum est.

Praeterea, nihil discrete prohibetur neque puniatur juste, nisi malum. Sed constat prohibitiones discretas multas esse, et punitiones justas. Ergo constat malum esse.

Solutio. Respondeo dicendum, quod Philosophus (in 3 Metaphysic., text. 14) ostendit quod ens multipliciter dicitur. Unum enim modo dicitur ens quod per decem genera dividitur: et sic ens significat aliquid in natura existens; sive sit substantia, ut homo; sive accidens, ut color. Alio modo dicitur ens, quod significat veritatem propositionis; prout dicitur, quod affirmatio est vera, quando significat esse de eo quod est; et negatio, quando significat non esse de eo quod non est; et hoc ens compositionem significat, quam intellectus componens et dividens advenit. Quaecumque ergo dicuntur entia quantum ad primum modum, sunt entia quantum ad secundum modum: quia de caecitate, formatur una affirmativa propositio, cum dicitur, caecitas est; nec tamen caecitas aliquid est in rerum natura; sed est magis alicujus entis remotio; et ideo etiam privationes et negationes dicuntur esse entia quantum ad secundum modum, sed non quantum ad primum. Ens autem secundum utrumque istorum modorum diversimode praedicatur: quia secundum primum modum acceptum, est praedicatum substantiale, et pertinet ad questionem quid est: sed quantum ad secundum modum, est praedicatum accidentale, ut Commentator ibidem dicit, et pertinet ad questionem an est. Sic ergo accipiendum ens secundum modo dictum, prout questio quaerebat, simpliciter dicimus mala esse in universo. Hoc enim et experientia docet, et ratio ostendit: quia, ut Dionysius probat (4 cap. de divin. Nom.), malum nihil aliud est nisi bonum

ARTICULUS II.

Utrum malum sit quoddam ens positivum. (1 part., quaest. 48, art. 2.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod malum sit ens, sicut natura quaedam, primo modo accipiendi ens, ut ea quae positive aliquid praedicant. Omne enim genus est natura quaedam: quoniam non entis non sunt neque species neque differentiae, ut Philosophus dicit, cum tamen omne genus in species per differentias dividatur. Sed bonum et malum sunt genera aliorum, ut in praedicamentis dicitur. Ergo malum est aliquid positive praedicans.

2. Praeterea, omne contrarium est natura quaedam; quia contraria in eodem genere sunt, et nihil est in genere ut species, nisi sit natura quaedam. Sed bonum et malum sunt contraria, ut in littera dicitur. Ergo malum est natura quaedam.

3. Praeterea, omnis differentia quae constituit speciem, est aliquid positive praedicans. Sed bonum et malum sunt differentiae in prima specie qualitatis constituentes diversas species habitus. Ergo malum aliquid positive praedicat.

4. Praeterea, nihil pugnat aut corrumpit nisi agendo. Nihil autem agit nisi habeat naturam aliquam. Cum ergo malum corrumpat bonum, et pugnet contra illud, videtur quod malum sit naturam quaedam habens.

5. Praeterea, omne quod corrumpit, generat aliquid: quia corruptio unius est generatio alterius, ut in 1 de Gener. (text. 17), dicitur. Sed mali est corrumpere, ut Dionysius dicit (4 cap. de divin. Nom.). Ergo ejus est etiam generare. Sed nihil generat nisi habens naturam aliquam, quam generatio tradat. Ergo malum est naturam aliquam habens.

Sed contra, omne quod est a primo bono, bonum est, cum ex hoc omnia bona sint quod ab eo sunt, ut in lib. de Hebdomadibus Boetius dicit. Sed omnis natura a Deo est, qui est summum bonum. Ergo malum non est natura aliqua vel ens aliquid positive dictum.

Praeterea, nihil appetit suum contrarium. Sed omnis natura appetit bonum, quia unumquodque appetit sui ipsius perfectionem. Ergo cum malo sit bonum oppositum, malum non erit ens naturam aliquam habens.

Solutio. Respondeo dicendum, quod Avicenna in sua Metaphysica ponit perutilem divisionem quamdam mali, quae ex verbis ejus colligi potest: dicit enim, quod malum dicitur aliquid dupliciter: vel per se, vel per accidens. Per se malum dicitur ipsa privatio perfectionis, quia aliquid malum est: quod etiam a quibusdam malum abstracte sumptum dicitur. Hoc autem est duplex: quia illa privatio vel est privatio perfectionis quae est necessaria inesse primo rei; et ista privatio in omnibus est malum, ut privatio pedis, et manus, et hujusmodi: vel est privatio alicujus perfectionis secundae, sicut privatio geometriae, et hujusmodi; et talis privatio non semper evulset est malum, sed ei tantum qui ad eam habendam operam dedit, vel eam habere debet. Malum autem per accidens est duplex: vel id quod est subjectum talis privationis, vel id quod talem privationem in altero causat: et utrumque istorum est malum concreative sumptum. Illud autem

imperfectum. Si autem nullum bonum esset in aliquo diminutum, omnia bona aequalia essent, et sic pulchritudo universi deperiret, quae ex gradibus bonitatis colligitur; periret etiam ordo essentialis causarum in partibus universi, secundum quod nobiliora in minus nobilia influunt. In idem etiam rediret inconveniens, si poneretur quod nulla res perfectione sibi debita carere posset: quia tunc esset aequalis stabilitas bonitatis in omnibus entibus, nec essent omnes gradus bonitatis impleti, si non essent quaedam bona quae suis perfectionibus privari non possent, et quaedam suis perfectionibus privabilia propter distantiam a summo bono.

Ad primum ergo dicendum, quod Dionysius accipit existens secundum primam acceptionem entis; et per hunc modum, malum non est existens, neque in existentibus: quia neque ipsum est natura quaedam in universo, neque est aliquid in existente, sicut pars perfectionis ejus. Sic enim procedunt suae probationes, quibus sigillatim ostendit in nullis existentibus malum esse; non autem removetur quin malum sit in existentibus sicut privationes (1) in subjecto, ut caecitas in oculo.

Ad secundum dicendum, quod Dionysius accipit non existens illud quod nullo modo est; et ab hoc quidem magis distat malum quam etiam ab existente: quia in existente malum est tamquam in subjecto, quamvis ipsum malum in se non sit existens; sed a non existente magis absistit, quia simpliciter non existens non potest privationis subjectum esse; nec etiam ipsa privatio est absolute non existens, sed est non existens in hoc, quia privatio est negatio in subjecto, ut in 4 Metaphys. (text. 4) dicitur: caecitas enim (2) nihil aliud est quam negatio visionis in eo quod natum est videre.

Ad tertium dicendum, quod quamvis negationes omnium creaturam in Deo verissime sint propter ejus excessum, tamen nulla privatio in eo est: quia nihil est natum habere quod non habeat. Malum autem dicitur esse secundo modo dicendi ens, sicut negatio, non quidem absoluta, sed quae est privatio: aliter omnia mala essent, quia nihil est a quo aliquid negari non possit.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus non dicit simpliciter quod malum seipsum destruat; sed quod malum, si integrum et perfectum sit, se ipsum destruit: quia non potest esse malum integrum, nisi corrumpatur omne bonum: quo corrupto (3) corrumpitur illud ens quod mali subjectum esse potest. Subjecto autem corrupto, etiam privatio quae in subjecto erat, esse desinit. Unde ex hoc efficitur concluditur, quod summum malum esse non possit, non autem absolute quod non sit malum.

Ad quintum dicendum, quod providus artifex non expellit ab opere suo malum, nisi salvata conditione sui operis. Cum autem quaedam sint res a Deo creatae de quarum conditione est ut defectum malitiae incurere possint, vel in alia inducere, si simpliciter malum ab eis prohiberetur, destrueretur operis ejus conditio: et ideo decet ut mala facere permittat, quorum tamen actor non est. De hoc autem (4) in 1 libro dictum est.

(1) *Al. ostendit in nullis existentibus, sicut privationes etc. intermediis omissis.*

(2) *Al. autem.*

(3) *Al. deest quo corrupto.*

(4) *Al. omittitur autem.*

quod est subiectum privationis, potest accipi quadrupliciter: quia vel est actio, vel habitus, vel passio, vel substantia. Actio quidem, si privationem debiti finis et debitae circumstantiae habeat, rationem mali culpae habebit: et quia ex similibus actibus similes habitus generantur, inde contingit quod habitus ipsi qui ex talibus actionibus relinquuntur, mali sunt, sicut habitus vitiorum. Passio autem privationem habet, per quam aliquid in patiente corrumpitur; et talis passio malum poenae dicitur, vel defectus naturae, in illis in quibus non potest esse culpa nec etiam poena (1); et quia nullum accidens potest esse subiectum alicujus quod privative vel positive dicatur, nisi gratia substantiae, quae ei subicitur; ideo oportet quod ulterius intelligatur subiectum hujus privationis quae per se malum est, substantia esse, secundum quod dicitur homo malus, et anima mala. Si autem deatur malum per accidens, quia causat talem privationem, hoc potest esse dupliciter: quia causa privationis debita perfectionis vel est ex parte materiae, quae est indisposita ad perfecte recipendam virtutem agentis, sicut est defectus in monstris, et in aliis quae ex defectu materiae contingunt: aut est ex parte agentis; et hoc contingit dupliciter: quia vel agens est conjunctum agenti, in contrarium perfectionis debita, sicut ignis adurens et gladius secans; et ex hoc sequitur malum, quod dicitur poena sensus in sentientibus, in quibus culpa et poena esse possunt, quia tale agens quod privat perfectionem debitam, eo quod conjunctum est, sentitur: aut est agens non conjunctum, impediens influentiam causae perficientis, sicut dicuntur nubes maelae, inquantum impediunt lumen solis, ne ad nos perveniat: et quia talis causa non sentitur ex ipsa perfectionis subtractione (cum non tollat perfectionem agendo in id quod privat, sed magis impediendo agentem, ex hoc quod perfectionem subtrahit, cum remota sit), sed forte sentitur alio modo per accidens, sicut quia nubes videntur; ideo malum quod ex hoc sequitur, non dicitur poena sensus, sed poena damni, in illis tamen quae poenae susceptivae sunt. In malis ergo hoc modo dicitur est talis ordo, quod id quod est per se malum, primo dicitur, et omnia alia per relationem ad id: et secundum gradum tenet malum per accidens, quod est subiectum mali quod dicitur malum ex hoc quod privationem quae per se malum est, in se habet: et in tertio gradu est id quod dicitur malum per accidens sicut causa inducens malum: hoc enim non habet in se de necessitate privationem; sed facit aliquid esse privationem habens. Unde primum dicitur absolute malum, et secundum in ordine ad primum, et tertium in ordine ad secundum. Dicendum ergo, quod melum nominat non ens. Unde illud quod per se malum est, non ponit aliquid; sed dicitur esse ut privatio. Malum vero quod est subiectum privationis, est aliquid positive, sed non ex eo quod malum est; sicut oculus est aliquid, sed non ex eo quod caecus est; quia caecitas non est in eo nisi ut negatio visionis. Quod autem dicitur malum ut causa mali, in se quidem consideratum est aliquid; sed in ordine ad effectum, ratione cuius malum dicitur, etiam privative dicitur. Dicitur enim malum ex hoc quod privationem

(1) *Al. additur esse.*

inducit; et sic etiam ratio non entis in ipsum redundat causaliter, sicut et ratio mali.

Ad primum ergo dicendum, quod genus dupliciter potest accipi. Uno modo proprie, prout praedicatur de pluribus in eo quod quid est; et sic neque bonum neque malum sunt genera; quia sunt de transcendentibus, quia bonum et ens convertuntur. Alio modo communiter, ut genus dicatur omne id quod sua communitate multa ambit et continet; et sic bonum et malum dicuntur genera omnium contrariorum: quia, ut in 1 Physic. (text. 80) dicitur, omnia contraria hoc modo se habent quod alterum est nobilius, et alterum vilius; ita quod vilius privationem in se includit, sicut nigrum in respectu ad album, et frigidum in respectu ad calidum: propter quod in 1 de Generat. (text. 18) dicitur, quod frigus est privatio caloris; et per hunc modum semper alterum contrarium pertinet ad bonum, et reliquum ad malum; unde etiam Pythagoras ponebat duos ordines rerum: unum boni, sub quo colligebat omnia perfecta, ut dextrum, triangulum, aequilaterum, et similia; et alterum mali, sub quo ponebat omnia quae imperfectionem implicant, ut sinistram, feminam, et hujusmodi.

Ad secundum dicendum, quod si consideretur malum per se, sive in abstracto, sic malum opponitur bono ut privatio; si autem consideretur malum per accidens, sicut est in actione vel in habitu, sic opponitur bono ut contrarium, ut prodigalitas liberalitati, et timiditas fortitudini.

Ad tertium dicendum, quod malum per se vel abstracte sumptum, non est differentia specifica; sed malum per accidens vel concrete sumptum; omnia enim moralia ex fine speciem consequuntur. Ex ordine autem ad finem debitum specificatur bona actio et bonus habitus, ratione cuius bonum differentia specifica ponitur habitus et actionis moralis; mala vero actio specificatur ex ordine ad finem indebitum, cui admiscetur privatio finis debiti, ex quo ratio mali incidit. Unde patet quod non sola privatio specificat malum habitum et actionem; sed positio ordinis ad finem quendam cum privatione debiti finis; et sic patet quod malum, secundum quod differentia, non est malum per se, sed per accidens vel concrete sumptum.

Ad quartum dicendum, quod malum potest intelligi corrumpere dupliciter; vel formaliter, vel effective: sicut enim formaliter albedo facit album, ita etiam formaliter privatio privat, et corruptio corrumpit. Malum vero per se sumptum, est ipsa privatio vel corruptio; unde non sequitur quod sit ens positive dictum, quia non privat et corrumpit agendo. Si autem sumatur effective, sic non potest intelligi de malo per se vel abstracte sumpto, quia privatio nihil efficit; sed oportet ut sumatur de malo per accidens, quod est subiectum et causa mali; et hoc quidem efficit aliquid, non quidem inquantum privatum est, sed inquantum est quoddam ens quod agere potest; et ideo dicit Dionysius (de div. Nom., cap. 4), quod malum nihil agit nisi virtute boni, et ipsum bonum non posset impugnare, nisi ex boni virtute: nihil enim prohibet unum bonum alterius contrarium esse, ut calor frigoris.

Ad quintum dicendum, quod corruptio et generatio, quamvis semper conjungantur, non tamen sunt idem per se, sed per accidens; quod patet ex earum terminis, ex quibus motus et mutationes

specificantur: terminus enim generationis est forma, quia est mutatio ad esse; terminus vero corruptionis est privatio, quia est mutatio ad non esse. Forma autem unius et privatio alterius, ut forma ignis et privatio aeris, sunt quidem idem subiecto, sed differunt ratione: et ideo etiam illud quod corrumpit et generat, non ex eodem habet quod generat et corrumpit; sed ex eo quod formam suam inducit, generat, et se inquantum ens, generat; ex eo autem quod forma sua necessario conjungitur privationi alterius formae, corrumpit. Unde patet quod in eo quod privationem habet, vel non ens est, aliquid corrumpit: et propter hoc Dionysius dicit, quod boni est per se loquendo generare et salvare, et mali est corrumpere; unde non sequitur quod malum in eo quod malum est, aliquid sit.

ARTICULUS III.

Utrum bonum (1) sit causa mali. — (1 p. qu. 49, art. 1; et cont. Gent., lib. 1, cap. 10; et de Mal., qu. 1, art. 5.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod mali causa bonum esse non possit. Boni enim, ut dicit Dionysius (ubi supra), est salvare et producere. Sed malum est corruptio quaedam. Ergo mali causa bonum non est.

2. Praeterea, unum oppositorum non est causa alterius, nisi per accidens, sicut frigidum quodammodo calefacit, ut in 8 Phys. (text. 8) dicitur. Sed malum non tantum habet causam per accidens, sed per se: quia quod est per accidens, est ut in paucioribus; malum autem videtur esse ut in pluribus. Ergo oportet quod prima causa mali sit malum.

3. Praeterea, omnis effectus causae secundae reducitur in causam primam. Sed omne bonum est effectus causae primae. Si ergo aliquid malum ab aliquo bono causatur, tunc causa prima, quae Deus est, mali causa erit; et sic aliquo modo malus esset Deus, quod est absurdum.

4. Praeterea, oportet ut effectus sequatur conditionem suae causae. Sed omne malum defectivum est. Ergo oportet quod in causa ejus aliquo modo defectus sit. Aut ergo est in ea defectus in actu, aut in potentia. Si defectus in actu (omne autem quod deficit in actu, malum est): ergo causa mali non erit bonum, sed malum; nec hoc erit primum malum, cuius causam quaesivimus. Si autem defectus est in causa in potentia tantum (id autem quod est in potentia tantum, non sufficit ut educat aliquid in actu: quia in 2 Phys. (text. 4) dicitur: *Adificatio in actu est causa aedificati in potentia*): ergo ex tali causa malum actu oriri non poterit.

5. Praeterea, Dionysius dicit (in 4 cap. de div. Nomin.), quod malum non habet causam. Sed quod a bono causatur, habet causam. Ergo malum non est ex bono.

Sed contra, quicumque facit aliquid ad quod alterum de necessitate consequitur, etiam illius causa est. Sed res bona est causa alicujus boni, ad quod malum consequitur, ex eo quod ex illius adventu alterum bonum privatur; sicut patet in igne adurente, qui formam suam inducens, formam

(1) *Al. malum.*
S. Th. Opera omnia. V. 6.

rei adustae tollit; et tamen utraque forma bonum quoddam est. Ergo bonum est causa mali.

Praeterea, omne quod est per accidens, reducitur ad per se. Sed malum non causat nisi per accidens, quia non agit nisi virtute boni, ut Dionysius dicit (ubi sup.). Ergo oportet ut causalitas mali in bonum reducat sicut in primam causam.

Solutio. Respondendo dicendum, quod nihil agit nisi secundum quod est in actu; nihil autem est in actu nisi secundum quod formam vel perfectionem aliquam habet; unde oportet quod omne quod agit, agat inquantum perfectum est, et ita inquantum est bonum; cum omne perfectum, inquantum hujusmodi, bonum sit. Intentio autem cujuslibet agentis est similitudinem suam in altero efficere; et ideo id quod est per se intentum ab agente, est quod aliquid bonum efficiatur; unde bonum per se causam habet; sed defectus incidit praeter intentionem agentis. Hoc autem contingit tripliciter.

Aut ex parte ejus quod intentum est ab agente, quod cum non compatiatur secum quaedam aliam perfectionem, excludit eam, ut patet in generatione naturali. Ignis enim intendit formam suam in materiam inducere; sed quia forma ignis non compatiatur formam aeris, inde sequitur praeter intentionem agentis privatio formae aeris. Aut ex parte materiae recipientis actionem, quae indisposita est ad consequendam perfectionem quam agens intendit inducere, ut patet in naturalibus in partibus (1) monstruosis, et in artificialibus in ligno nodoso, quod non dirigitur ad actionem artificis; unde remanet artificiatum aliquem defectum habens. Aut ex parte instrumenti, ut patet in claudicatione, quia a virtute gressiva sequitur gressus distortus propter curvatum crurum. Malum autem culpa ex duobus horum modorum contingere potest; scilicet vel ex parte ejus quod intentum est, vel ex parte instrumenti. Ex defectu enim materiae, culpae malum non accidit: quia operationes morales non sunt actiones, ut per eas aliquid in materia constituitur, ut in 6 Ethic. (cap. 5) dicitur; sed sunt actiones in ipsis agentibus permanentes, et eos perficientes aut corrumpentes: in omnibus enim peccatis quae per deliberationem rationis procedunt, malum incidit ex parte ejus quod intentum est, sicut enim in naturalibus non possunt esse duae formae substantiales ultimae actu perficientes eandem partem materiae, ita non possunt esse duo ultimi fines voluntatis; unde sicut agens naturale ex hoc quod inducit unam formam, causat defectum alterius formae; ita etiam voluntas ex hoc quod alicui tantquam ultimo fini inhaeret, quod debitus sibi finis non est, avertitur a fine ultimo sibi debito, in quo completur ratio mali culpae, praeter intentionem voluntatis. Peccata vero quae praeter deliberationem rationis procedunt, ut primi motus, incidunt ex defectu instrumenti, id est inferiorum virium, quae sunt sicut instrumenta voluntatis, aut rationis; sicut patet in primis motibus. Sic ergo patet quod eo modo quo malum causam habere potest, bonum efficiens causa mali est, scilicet per accidens; non autem id quod est perfectum et summum bonum: quod patet per similitudinem in agentibus naturalibus, in quibus invenitur aliquid agens universale, et aliquid agens particulare. Agens particulare, quod habet actionem determinatam ad

(1) *Al. in partibus.*

unam formam, sicut est causa formae illius, ita est causa privationis formae alterius, ut patet in igne vel aqua: sol autem cum sit causa agens universaliter ad omnem formam inferiorem corporalem, non est causa privationis formae, nisi per suam elongationem, ut dicitur in 2 Gener. (text. 56, 57 et 58). Similiter etiam illud quod est bonum particulare, causando aliquid bonum determinatum, excludit bonum alterum, quod non se cum illo compatitur; bonum autem completum, quod universaliter omnis boni causa est, non est causa defectus alicujus boni, neque etiam per suam absentiam: quia ipsum, quantum in se est, semper praesens est, vicissitudinem non patiens absentiae et praesentiae.

Ad primum ergo dicendum, quod boni effectus per se est salvare et producere; sed etiam corruptio vel privatio potest esse per accidens effectus boni, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod bonum in toto universo contingit ut in pluribus, malum autem ut in paucioribus: plures enim sunt partes universi in quibus malum naturae accidere non potest, scilicet superiora corpora, quam illae in quibus malum naturae accidit, scilicet inferiora corpora, in quibus etiam malum naturae, ut in paucioribus est; quia causae naturales non deficiunt a suis ordinatis effectibus nisi in minori parte. Similiter etiam est in voluntariis, si accipiatur completa causa, quae est voluntas per habitum perfecta; quia haec ab actu virtutis ut in minori parte deficit. Voluntatis autem nondum per habitum perfecta, est incompleta causa, quia se ad utrumlibet habet: et sicut mala pluribus modis contingunt quam bona, ita in pluribus flectitur in mala quam in perfecte bona. In nullo enim voluntas hoc modo deficit ut saltem in aliqua bona non convertatur: quia malum, si perfectum sit, seipsum destruit, ut in 4 Ethicor. (cap. 10, graeco-lat.) dicitur.

Ad tertium dicendum, quod causa secunda habet per se effectum, secundum quod est sub causa prima; et ideo talis effectus qui per se est ejus, in causam primam reducitur; sed si sit aliquis defectus ejus per accidens, in quantum exit ab ordine causae primae, non oportet quod effectus ille in causam primam reducatur; sicut patet in erure claudicante: quidquid enim de ratione gressus est in elaudicatione, totum efficitur mediante erure a virtute gressiva; sed erus, in quantum est improprietatem virtuti gressivae, inducit deformitatem quae est in elaudicatione; totum non oportet quod talis deformitas sit effectus virtutis gressivae. Ita etiam bona particularia non sunt causae per accidens aliorum defectuum nisi secundum quod deficiunt a perfectione summi boni; unde non oportet quod defectus illi qui consequuntur, in summum bonum sicut in causam reducantur.

Ad quartum dicendum, quod in voluntate creata invenitur duplex defectus. Unus qui est potentialis causa mali, scilicet esse ex (1) nihilo: ex hoc enim quod ex nihilo est, potest deficere peccando, secundum veritatem electionis. Non tamen iste defectus est actualis causa mali: quia sequeretur quod voluntas semper deficeret, sicut erus claudum semper claudicat. Alius autem est defectus actualis, secundum quod actu deficit: et quidquid procedit

(1) *Al. omittitur esse.*

ab ipsa, prout sub isto defectu stat, totum est malum. Illius autem defectus qui est in actu voluntatis, non oportet quod sit causa alicujus alius defectus in voluntate praexistens actu, quia sic in infinitum iretur; sed ipsamet voluntas secundum se considerata illius defectus causa est. Ille enim defectus in voluntate est, secundum quod voluntas ad aliquid aliquo indebito modo convertitur. Ejus autem quod est converti ad bonum creatum indebito modo, voluntas dominium habet, quia ad utrumlibet libera est; non enim est simile de voluntate et agente naturali: agens enim naturale est determinatum ad unum ex sua natura; unde non potest esse causa actionis inordinatae, nisi per hoc quod aliquis defectus in ipso agente est; voluntas autem non est determinata ad unum, sed seipsam determinat secundum quod huic vel illi adhaeret; et in tali adhaesione primum malum voluntatis consistit; unde primi mali culpa, quod est in actu voluntatis, res bona, scilicet voluntas, causa est, sed per accidens, ut dictum est; secundi autem mali, quod est in actu exteriori, ipsa voluntas jam mala per anteriorem actum causa est.

Ad quintum dicendum, quod malum non habet causam per se, sed per accidens, ut dictum est; et hoc Dionysius intendit et sic per accidens bonum mali causa esse potest.

ARTICULUS IV.

Utrum malum sit subjective in bono. — (1 p. qu. 48, art. 5; et de Malo, qu. 1, art. 2; et cont. Gen., lib. 5, cap. 11.)

Ad quartum sic proceditur. 1. Videtur quod malum non sit in bono sicut in subjecto. Sicut enim dicit Dionysius (4 cap. de div. Nomin.), malum neque est existens, neque in nomine. Sed propriissime dicitur esse in altero quod est in eo sicut in subjecto. Ergo existens non est subjectum mali. Sed omne bonum est existens. Ergo malum non est in bono sicut in subjecto.

2. Praeterea, malum se habet ad bonum sicut non ens ad ens. Sed ens non est subjectum non entis; quia simul esse non possunt. Ergo nec bonum est subjectum mali.

3. Praeterea, nullum contrarium est subjectum sui contrarii. Sed bonum et malum sunt contraria. Ergo bonum non est subjectum mali. Prima patet ex hoc quod 1 Phys. (text. 66 et 67) dicitur, quod subjectum neutrum contrariorum est.

4. Si dicatur, quod regula ista fallit in his contrariis quae sunt bonum et malum, ut in littera dicitur; contra. In posteriori semper prius includitur. Sed prima oppositio est affirmationis et negationis. Ergo affirmatio et negatio includitur in omnibus contrariis. Sed affirmatio et negatio non possunt esse simul vera. Ergo nec aliqua contraria. Subjectum autem simul est cum eo cuius est subjectum. Ergo bonum mali subjectum esse non potest.

3. Praeterea, illud quod est per se subjectum alicujus, est etiam per se causa ejus; quia, sicut dicit Avicenna (tract. 1 Metaph., cap. 4), subjectum est in se completum praebens alteri occasionem essendi. Sed malum non causatur per se ex principiis boni. Ergo bonum non est universaliter et per se subjectum mali.

Sed contra, omne quod est subjectum, est ens. Sed omne ens, in quantum hujusmodi, bonum est: quia ens et bonum convertuntur. Ergo oportet quod subjectum mali sit bonum.

Praeterea, Philosophus dicit in 9 Metaphysicorum (text. 19), quod non est praeter res malum. Eset autem praeter res, si in rebus non esset. Ergo malum est in rebus sicut in subjecto. Sed omnis res, in quantum hujusmodi, bona est: quia per se malum nulla res est, sed privatio, ut dictum est. Ergo bonum est subjectum mali.

Solutio. Respondeo dicendum, quod per se malum, ut dictum est ex dictis Avicennae (tr. 9 Metaph., cap. 6), est privatio; privatio autem, ut in 4 Metaph. (text. 4) dicitur, est negatio in substantia, id est in substantia habet subjectum; negatio autem quae subjectum non determinat, privatio dici non potest, sed simplex negatio; unde oportet quod malum alicujus ens subjectum habeat. Omne autem ens, in quantum hujusmodi, bonum est. Unde oportet quod subjectum mali sit bonum. Sed sciendum, quod non omne bonum, subjectum mali esse potest: est enim quoddam bonum cui nihil bonitatis deest, quia perfectum est, nec deesse potest, quia omnes bonitates in eo unum sunt, ut una ab altera separari non possit, quia simplex est; et in tali bono malum nec esse nec cogitari potest; et hoc est summum bonum, quod Deus est. Est autem quoddam bonum, quod quamvis non omnem bonitatem perfecte colligat, sed in alquo a summo bono deficiat, tamen non potest sibi deesse aliqua bonitatem quae debita est sibi; ut patet in Angelis et in corporibus caelestibus, quae bonitatem naturalem nullo modo amittere possunt: et tale etiam bonum subjectum mali esse non potest: non enim omnis carentia bonitatis malum est, sed illius tantum quam nata est res habere, et debita est ei: carere enim visu non est malum in lapide, sed in oculo: hoc enim est commune privationi omni quod aptitudinem ad actum in subjecto requirit. Est autem quoddam bonum quod nec omnem perfectionem consequitur, et propter distantiam a summo bono, illa etiam quae debita est sibi, carere potest, et quam natum est habere; et tale bonum est subjectum mali, quidquid sit illud. Unde Dionysius dicit (4 cap. de div. Nomin.), quod bonum particulare est subjectum mali. Hoc autem bonum quid sit quod malo subjicitur, considerandum est ex perfectione quae per malum privatur, eo quod privatio et habitus sunt circa idem. Est autem quaedam perfectio, scilicet secunda, cuius subjectum est ens actu completum in esse primo; et hoc idem ens illi malo subjicitur, per quod ista perfectio privatur; sicut anima culpae, per quam gratia tollitur. Est autem quaedam perfectio prima ut forma substantialis, subjectum cuius est in potentia tantum, scilicet materia prima quae sicut est ens incompletum et in potentia, sic ipsa (1) etiam subjicitur privationi substantialis formae, ut dicit Philosophus (in 1 Physic., text. 79), quod materia non est malum per se, sed per accidens, scilicet ratione privationis cui subjicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod Dionysius intelligit esse in existente, sicut aliqua pars perfectionem existentis constituens: et hoc modo in

nullo existente malum est; sed sicut privatio in subjecto.

Ad secundum dicendum, quod malum non se habet (1) ad bonum sicut non ens absolute sumptum ad ens: non ens enim absolute sumptum est negatio pura, quae sibi subjectum non determinat; malum autem est non ens quoddam, quod est privatio: et ideo oportet quod habeat determinatum subjectum, quod non potest esse nisi ens bonum.

Ad tertium dicendum, quod non quodlibet malum contrariatur cuilibet bono directe, sicut (2) nec cuilibet virtuti quodlibet vitium; sed illi tantum bono cuius perfectio per malum privatur. Malum autem non est sicut in subjecto in illo bono quod per malum tollitur, sicut vita naturalis hominis non tollitur per malum culpae; unde malum culpae non opponitur huic bono quod est vivum vita naturali: et ideo non est inconveniens, si hoc malum in hoc bono sit sicut in subjecto.

Ad quartum dicendum, quod oppositio mali ad bonum potest considerari dupliciter. Vel secundum determinatam rationem huius boni et illius mali; et sic non fallit in istis oppositis, bonum et malum, dialecticorum regula, quae perhibet, contraria simul esse non posse: quia, ut dictum est, sic accipiendo oppositionem boni et mali, malum non opponitur illi bono in quo est sicut in subjecto. Potest etiam considerari oppositio mali ad bonum secundum communem rationem utriusque: et sic malum simpliciter opponitur bono simpliciter, sicut huic bono hoc malum; et per hunc modum fallit dialecticorum regula in istis contrariis, quia malum est in bono: et ratio quare fallit, est ista, quia bonum non imponitur ab aliqua determinata perfectione, sed a perfectione in communi; unde quidquid perfectionis res habeat, communem rationem boni consequitur; similiter etiam quaecumque perfectione privatur, communem rationem mali incurrit. Contingit autem ut aliquid habeat primam perfectionem, et privetur secunda; et ita simul habeat rationem boni et mali, sed secundum diversa: et ex hoc non sequitur quod contradictoria sint simul vera.

Ad quintum dicendum, quod malum non habet subjectum sicut per se accidens, sed sicut privatio perfectionis; et ideo non oportet quod per se ex principiis sui subjecti causetur, sed sufficit quod tantum in subjecto aptitudinem et debitum requirat.

ARTICULUS V.

Utrum malum possit corrumpere totum bonum. — (1 p. qu. 48, art. 6; et cont. Gen., lib. 5, cap. 12.)

Ad quintum sic proceditur. 1. Videtur quod malum bonum totum corrumpere possit. Quia, ut in 1 Phys. (text. 57) dicitur, omne finitum consumitur ablato quodam. Sed bonum creatum, quod solum subjectum mali esse potest, finitum est. Ergo per multiplicationem mali potest ex toto consumi.

2. Si dicatur, quod quamvis sit finitum in actu, est tamen infinitum in virtute et potentia; contra. Quantitas virtutis vel potentiae mensuratur ex objecto: objectum autem (3) potest habere infini-

(1) *Al. non esse habet.*

(2) *Al. sed.*

(3) *Al. sed objectum.*

(1) *Al. et ipsa.*

tatem vel secundum rationem quantitatis continuæ, vel secundum rationem quantitatis discretæ. Sed neutro modo per peccatum diminuitur potentia vel virtus boni naturalis; quia sicut ante peccatum erat anima capax infiniti boni, quod Deus est, ita etiam post; similiter etiam sicut ante peccatum poterat in infinitis actus, ita etiam post; nec alicujus actus potentia ab ea auferitur, ad minus remota. Ergo diminutio boni per malum non attenditur secundum quantitatem virtutis: ergo nec infinitas virtutis consumptionem boni vel mali excludere potest.

3. Si dicatur, quod diminutio boni per malum, non est semper secundum eandem quantitatem, sed secundum eandem proportionem, sicut in diminutione continui; et ideo semper in infinitum diminuitur, nec ex toto auferitur; contra. Quandoque est diminutio secundum eandem proportionem, semper illud quod secundo auferitur, est minus eo quod primo auferebatur: quia si primo ablatum fuit tertium totius, secundo ablatum erit tertium residuum, et sic deinceps. Sed secundum malum non tollit minus de bono quam primum malum auferbat; quia potest esse malum tam magnum; nec bonum est fortius ad resistendum, sed debilius. Ergo non est diminutio boni per malum semper secundum eandem proportionem.

4. Præterea, ex hoc malum dicitur quod bonum corrumpit. Ergo quamdiu malum durat, continue corrumpit. Sed quod continue corrumpit, tandem ad non esse perducit; quia sicut nullius rei generatio est infinita, ita nec corruptio, cum tempus corruptionis cujuslibet rei temporis generationis ejus æquale sit, ut in 2 de Gener. (text. 38) dicitur. Ergo necessarium est quod bonum ex toto per malum tollatur.

5. Præterea, si malum diminuit bonum, aut illud bonum quod est ei subjectum, aut illud bonum quod est ei oppositum. Sed non illud quod est sibi subjectum, cum nullum accidens suum subjectum diminat. Ergo intelligitur diminui illud bonum quod sibi opponitur. Ergo cum illud bonum ex toto privet, quia opposita non possunt esse simul; videtur quod bonum quod per malum diminuitur, ex toto tollatur.

Sed contra, inter alia mala pejus est malum culpæ. Sed malum culpæ non ex toto tollit bonum: dicit enim Dionysius (in 4 cap. de div. Nomin.), quod bona naturalia in Angelis peccantibus integra permanserunt, cum tamen peccatum eorum sit gravissimum. Ergo malum non ex toto tollit bonum.

Præterea, Philosophus dicit (4 Ethic., cap. 13), quod malum, si sit integrum, seipsum destrueret. Sed malum quod ex toto tollit bonum, erit integrum malum. Ergo etiam seipsum destrueret. Sed quidquid seipsum destruit, impossibile est esse. Ergo impossibile est esse aliquid malum quod ex toto corruptat bonum.

Solutio. Respondeo dicendum, quod, sicut ex dictis patet, malum per se acceptum privatio quædam est. Ad rationem autem cujuslibet privationis tria requiruntur; scilicet habitus oppositus, et subjectum tam habitus quam privationis, et habitus in subjecto ad receptionem habitus; et ideo triplex bonum potest considerari; scilicet bonum quod est perfectio opposita ipsi (1) malo, et subjectum illius

(1) Al. in malo.

perfectionis et privationis oppositæ, et etiam ipsa habitus ad perfectionem illam; quæ cum sit quædam quasi inchoatio ejus, etiam bonum quoddam est: verbi gratia, malum culpæ habet pro subjecto ipsam naturam animæ, quæ bonum quoddam est, et pro opposito ipsam gratiam; et iterum animæ inest habitus quædam ad gratiam habendam. Sciendum est ergo, quod malum culpæ bonum gratiæ sibi oppositum ex toto tollit; de ipsa vero natura animæ, quæ est sibi subjectum, nihil auferitur; ipsam vero habitatem diminuit; et hoc est bonum nature quod ex culpa diminuitur. Diminutio autem hujus habitatis non est per subtractionem alicujus partis ejus; sicut enim qualitates et formæ non augentur per additionem, ut in 1 dictum est, dist. 17, sed per intensionem; ita etiam non diminuitur per subtractionem, sed per remissionem. Remissio autem hujusmodi habitatis, est secundum quod elongatur est ab actu, scilicet ab ipsa gratia; quanto enim potentia est magis propinqua actui, tanto completior est. Contingit autem istam habitatem in infinitum elongatiorem ab actu fieri; ita quod semper remanet habitus, eo quod quilibet actus peccati facit aliquam elongationem a gratia; unde semper remanet minor et minor habitus, et magis a gratia distans; et post primum peccatum non tollitur potentia ad secundum peccatum, immo est major pronitas; et ideo potest fieri major elongatio. Nunquam tamen habitus ad gratiam ex toto tollitur: quia habitus ista causatur ex principis nature, quæ principia, ut dictum est, culpa nec tollit nec minuit; et simile esset in naturalibus, si esset aliquis calor qui in infinitum posset calefacere, et plus et plus; semper tamen remaneret materia quæ ex natura sua haberet habitatem ad frigus, et eam nullo modo amitteret; sed tamen illa habitus semper fieret magis et magis longinqua ab actu.

Ad primum ergo dicendum, quod ista diminutio non fit per subtractionem, sed per elongationem ab actu, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod nihil subtrahitur de quantitate virtutis vel potentiæ, ita ut non sit post peccatum in potentia ad tantum bonum sicut ante, vel ad tot bona sicut prius; sed tamen per quodlibet peccatum elongatur potentia ab actu; et in hoc infinitatem habet, secundum quod in infinitum hoc fieri contingit, ut dictum est.

Tertium conceditur: quia illa solutio nihil valet.

Ad quartum dicendum, quod malum, id est ipsa privatio quæ est in subjecto aliquo, non corrumpit aliquid effective in subjecto illo, ut fiat consumptio continua, sicut humidum per calidum consumitur; sed corrumpit formaliter loquendo; id est, est ipsa corruptio qua corruptum est; et ideo ratio non procedit.

Ad quintum dicendum, quod illud bonum nature quod per peccatum diminuitur, est medium inter animam, quæ est subjectum culpæ, et gratiam, quæ est oppositum culpæ, scilicet ipsa habitus; quæ quidem radicatur in anima, et perficitur per gratiam; et ideo ex parte illa quæ accedit ad gratiam, opponitur culpæ, ratione cujus per culpam diminuitur, ut semper elongatior a gratia fiat; sed ex parte illa quæ in substantia animæ radicatur non opponitur culpæ, sed est subjectum ejus; et ideo semper manet in anima, quamdiu manet natura.

Expositio textus.

Manifestum est ex voluntate mala, tamquam ex arbore mala, fieri omnia opera mala. Hoc dicit ad excludendum quamdam objectionem ex verbis Domini exortam, Matth. 7. 18: *Non potest arbor bona malos fructus facere; ex quo videtur sequi quod res bona causa mali esse non possit.* — Sed dicendum, quod arbor est causa proxima fructus; causa vero prima in genere illo est vel sol vel terra; et causa prima est communis et bonis et malis arboribus, et bonis et malis fructibus; ideo ipsa natura voluntatis, sicut causa prima, est principium bonorum et malorum voluntatum, et bonorum et malorum exteriorum actuum, una et eadem; sed voluntas mala, quæ comparatur arbori, est causa mali actus exterioris proxima, qui comparatur fructui.

Ecce habes primum voluntatem boni mutabilis. Hoc non dicit, si angelus primus et homo non peccasset, quin alii sequentes peccare potuissent; sed quia ex illis primis peccatis sequentia consecuta (1) sunt.

Ubi autem bonum non est, non potest esse corruptio. Hoc non est intelligendum de bono quod per malum privatur, quia sic ratio sua non vale-

(1) Al. concomitata.

DISTINCTIO XXXV.

Quid sit peccatum.

Fost hoc videndum est, quid sit peccatum. Peccatum est, ut ait Augustinus, (contra Faustum, lib. 22, cap. 27), omne dictum vel factum vel concupitum quod fit contra legem Dei. Idem in libro de duabus Animabus (cap. 11): Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. In utraque assignatione de actuali peccato agitur, et mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse voluntas mala, sive locutio et operatio prava, id est actus malus, tam interior quam exterior; ex altera vero ostenditur esse actus interior. Voluntas enim, ut in superioribus dictum est, motus animi est: actus ergo interior est. Ambrosius quoque in 1 lib. de Paradiso (cap. 8) ait: Quid est peccatum nisi prævaricatio legis divinæ, et casus inobediencie præceptorum? Ergo in prævaricante voluntatem et actus; alii neutrum dicentes, omnes actus consisteret peccatum prævaricationis, si interdicio non fuisset. Non consistente autem peccato, non solum malitia, sed etiam virtus fortasse non esset. Quæ, nisi aliqua malitia fuisset semina, vel subsistere vel eminare non posset. Ecce prævaricationem legis et inobedienciam definit Ambrosius esse peccatum.

Diversorum sententias de peccato ponit.

Quo iræ diversitas hujus verborum occasione, de peccato plurimi diversa senserunt. Alii enim dixerunt voluntatem malam tantum esse peccatum, et non actus exteriores; alii voluntatem et actus; alii neutrum dicentes, omnes actus esse bonos, et a Deo et ex Deo auctores esse; malum autem nihil esse, ut ait Augustinus super Joan. (cap. 1): Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, id est peccatum, quod nihil est, et nihil sunt homines cum peccant. Supra (1) etiam dixit Augustinus, quod malum est privatio boni, vel corruptio boni; qui etiam in lib. 85 Questionum (quæst. 6) ait: Summum malum nullum modum habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni est. Non igitur est, quia nulla

(1) Nempe dist. 51, §. 4, ubi ut ex Enchir., cap. 11, notatur (Ex edit. P. Nicolai).

ret: hoc enim bonum ante adventum mali est; sed post adventum mali non remanet: sed intelligitur de bono quod est subjectum mali, quod quidem corrumpitur, in quantum debita perfectione privatur. Quod si esse desideret, privari non posset; et ita nec corrumpi.

Naturalium sunt privatione bonorum. Hoc intelligendum est de bono naturali, vel ad quod natura est ordinata, sicut gratia vel virtus; vel de ipsis habitibus ad hæc bona. Si enim intelligeretur de bonis naturalibus quæ sunt de esse nature, vel naturam consequentes; sic falsum esset; quia talia bona post peccatum integra manent, ut Dionysius dicit (4 capite de divinis Nominibus).

Ita Dialecticorum regula deficit quæ dicunt, nulli rei duo simul inesse contraria. Quomodo deficiat, et quomodo non, dictum est. Sed secundum intellectum quo proponitur ut regula, nunquam deficit; quamvis aliquo modo deficiat in bono et malo, quo non deficit in aliis contrariis quæ speciales (1) formas designant, ut dictum est.

De ipsis rebus quibus homines mali sunt; id est de peccatis, quæ etiam, in quantum res sunt, bonitatem quamdam habent; sed in quantum deficiunt, mala sunt.

(1) Al. spirituales.

specie continetur; totumque hoc nomen mali, de specie privatione reportum est. Item in Degenstili, ecclesiasticis (1) (cap. 37), dicitur, malum vel malitiam non esse a Deo creatam, sed a diabolo inventam, qui et ipse homo creatus est. Idem etiam in lib. contra Manicheos (cap. 8), quod sit peccare ostendit, dicens: Peccare quid aliud est nisi in veritate præceptis, vel in ipsa veritate errare (2)? Quod si non voluntate faciunt peccatores, injuste judicantur. Quid igitur in hac tanta varietate tenendum? Quid dicendum?

Vera sententia de peccato hic proponitur.

Sane dici potest, et libere tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem et exteriorem, scilicet malam cogitationem, intentionem, et operationem. Præcipue tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali. Quidam autem diligenter verba Augustini attendentes quibus supra et in aliis Scripturæ locis utitur, non indolere tradunt voluntatem malam et actus malos in quantum sunt, vel in quantum actus sunt, bona esse; in quantum vero mala sunt, peccata esse: qui voluntatem et actum quomocumque bonum Dei naturam esse dicunt, in quantum actus est vel voluntas, et ex Deo auctore esse; in quantum vero inordinate et contra legem Dei fit, et sine debito caret, peccatum est: et ita, in quantum peccatum est, nihil est: nulla enim substantia est nullaque natura est.

Auctoritatibus probant, voluntates et actus omnes esse boni, in quantum sunt.

Quod autem voluntas omnis et actio bonum sit in quantum est, ex eo probant quod ait Augustinus in libro de 85 Questionibus (qu. 21): Deus tantummodo boni causa est. Quæcirca mali auctor non est: quia omnium quæ sunt, auctor est; quæ in quantum sunt, in quantum bona sunt.

(1) Non ipse tamen, sed Gennadius Massiliensis, ex quo et s. Thomas, quod. 12, art. 2, et in catena sua vere aurea super Matth. 1, refert (Ex edit. P. Nicolai).

(2) Augustini textus, non stare, ut Nicolai refert.